

Mládežnícka politika a sociológia mládeže v procesoch európskej integrácie ¹

Ladislav Macháček

Abstract

Der Autor befasst sich mit der europäischen Jugendpolitik. Im Vordergrund des Textes steht die Analyse von Youth Policy des Europarates. Neben der europäischen Jugendpolitik widmet er seine Aufmerksamkeit auch der Forschung der Jugendpolitik in der Slowakei und stellt manche Probleme dieses Forschungsgebietes vor.

Key words: youth, sociology, policy, young people

Council of Europe, Youth Directorate zverejnil pri príležitosti 5th Conference of European Ministers Responsible for Youth v Bukurešti (27.-29. apríla 1998) informačný dokument *25 Years of Youth Policy in the Council of Europe: Taking Stock and Looking Ahead*.

Zdôrazňuje sa v ňom myšlienka, že skutočným podnetom pre zrod európskej mládežníckej politiky boli roky 1964-1969, v ktorých sa jasne prejavil konflikt mladých ľudí so spoločnosťou a jej hodnotami. V máji 1968 sa preto the Parliamentary Assembly of the Council of Europe rozhodol pravidelne prerokúvať situáciu mládeže v Európe a odporúčal založiť *European Youth Centre and European Youth Foundation*.

Na Slovensku v tomto období prebiehal obdobný obrodný spoločenský proces, v ktorom zohrávala svoju úlohu mládež, mládežnícke hnutie a obnovujúca sa sociológia mládeže. Sociológiu a jej revitalizáciu treba vidieť v kontexte obrodného procesu v spoločenských vedách po roku 1956, ktorý vyústil do jej inštitucionalizácie na Slovensku v rokoch 1964-1969. V tomto období vznikol Sociologický ústav SAV, Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV a v jej rámci sekcia mládeže (A. Tordaji, P. Ondrejko, L. Macháček), Katedra sociológie FF UK v Bratislave, vedecký časopis Sociológia. V ich rámci sa rozvíjal výskum mládeže, uskutočňovali sa konferencie, publikovali prvé sociologické štúdie o mládeži.

¹ Referát na výročnej konferencii Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV Sociológia pre spoločnosť: teoreticko-praktické zázemie sociálnej vedy, ktorá sa uskutočnila v Liptovskom Mikuláši 3.-4. apríla 2008.

Sociológia mládeže a sociológia výchovy sa spája s mladou generáciou vedeckých pracovníkov vstupujúcou na vedeckú dráhu v oblasti sociologickej vedy po roku 1964 (J. Suchý, P. Ondrejko, L. Macháček, M. Sloboda, K. Šuran), ktorá sa stretla s ústretovým prístupom významných osobností (O. Baláž, J. Koščo, D. Kováč, L. Kačáni, O. Pavlík, E. Sýkora) z iných vedných disciplín, najmä psychológie a pedagogiky. Súčasťou tejto tendencie boli ostré diskusie o interdisciplinárnych vzťahov (Macháček, L., Čečetka, J., Kubíčková, M., Sociológia mládeže 1969, s. 125-133).

Prezentácia prvých výsledkov sociologických výskumov mládeže sa musela vyrovnávať s oveľa systematickejšími pôvodnými monografiami slovenských a českých pedagógov, psychológov a právnikov. (Čečetka, J., 1967; Jurovský, A., 1965; Schubert, L., 1967). Do diskusie o mládeži v tomto období zasiahli aj publikácie zahraničných autorov ako L. Fischer, A. Flitner, H. Schelsky, S. N. Eisenstadt, G. Wurzbacher, F. Friedeburg (Kačáni, L., Sociológia mládeže 1969), ktoré sa z filozoficko-sociologických hľadísk venovali problému mladej generácie a generačnému problému vôbec. Prostredníctvom generačného prístupu bolo možné naznačiť obmedzenia, ktoré urýchleniu spoločenského vývinu generačnou výmenou prinášal vtedajší spoločenský systém. (Suchý, J., Sociológia mládeže, 1969)

Sociológiu mládeže a výchovy „ako inštitucionalizovanú činnosť“ (Sloboda, M., 1967) nemožno izolovať od verejnej rozpravy o mladej generácii, ktorú vyvolali spisovatelia a filozofi P. Karvaš, P. Bunčák, M. Charváth, R. Olšínský, V. Bednár, M. Kusý, J. Suchý na stránkach slovenských časopisov a novín (Kultúrny život, Slovenské pohľady, Mladé letá a Pravda).

V tomto období predstavovali vystúpenia spisovateľov ako „nositeľov svedomia národa“ významný faktor utvárania verejnej mienky. Znepokojenie verejnosti nad netradičnými prejavmi a subkultúrou mládeže stimulovalo realizáciu viacerých empirických sociologických výskumov mládeže.

Na Slovensku sa roky 1964-1969 niesli v znamení riešenia generačného problému. Pôvodne diskusie nad nonkonformizmom mladého umenia v časopise *Kultúrny život* prerástli do reflexie nových prvkov subkultúry mládeže (vlasy, obliekanie, tanec, hudba). Filozofická a sociologická reflexia generačného problému však jasne naznačila (M. Kusý, J. Suchý Pravda, 2.8.1967), že ide o viac ako iba o samoučelný protest proti staršej generácii. Spoločenská stagnácia sa stala spoločným problémom mladej i staršej generácie, ktoré vnímali vtedajšiu

socialistickú štátno-stranícku reglementáciu spoločenských procesov ako obmedzovanie svojich životných možností a aspirácií.

Verejná diskusia, do ktorej sa zapojil široký okruh literátov a publicistov stimulovala požiadavku, aby sa realizovali sociologické výskumy mládeže aj tabuizovaných tém. Preto vznikla okrem sekcie mládeže Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV (1964) aj iniciatívna skupina (1966) pre výskum mládeže pri ústrednom orgáne jednotnej štátnej mládežníckej organizácie na Slovensku (ČSZM).

Z jej iniciatívy sa uskutočnil výskum (*Quo vadere – Kam kráčame*) vzťahu mladých ľudí k mládežníckej organizácii (Š. Lahita, K. Šuran, P. Ondrejko, L. Macháček), ktorý vyústil do návrhu na jej pluralizáciu podľa jednotlivých záujmových a vekových skupín mládeže. S podnetom na zmeny v oblasti štátnej politiky mládeže prišla skupina expertov v komisii pre sociológiu mládeže pri Sociologickom ústave SAV (prof. J. Čechetka), ktorá v ostrej diskusii prezentovala názor na vytvorenie nadrezortného vládneho výboru pre mládež.

Priame stranícke a štátne riadenie a kontrola mládežníckeho života v jej organizácii bolo v tomto období chápané ako jeho vnútorne neodčleniteľná charakteristika. Skutočný význam takéhoto systémového rozhodnutia správne zhodnotil jeden z jej účastníkov, keď celkom úprimne povedal: *ak vznikne ministerstvo mládeže, môžeme zrušiť mládežnícku organizáciu.*

Ako vieme, pre mladých ľudí na Slovensku bol významným mesiacom august 1968. Invázia spojeneckých vojsk Varšavskej zmluvy a následná "normalizácia" po apríli 1969 zabrzdili modernizačný proces v krajinách strednej a východnej Európy na 20 rokov aj v oblasti života mládeže, jej mládežníckej organizácie a štátnej politiky mládeže. Mnohí sociológovia mládeže na Slovensku boli prenasledovaní a marginalizovaní (P. Ondrejko, L. Macháček).

Dnes môžeme konštatovať, že verejnosť doslova trpela naivnou predstavou, že empirický výskum mládeže je nástroj, ktorý prinesie zaručene pravdivé, „definitívne“ odpovede na komplikované otázky nielen vzťahov mladej a staršej generácie, ale rozvoja celej spoločnosti.

I. Európska mládežnícka politika a jej nástroje

Rozvoj mládežníckej politiky je nielen integrálnou súčasťou, ale aj **nástrojom formovania novej Európy**. European Youth Centre (Európske mládežnícke centrum) v Štrasburgu

pomáha už viac ako 35 rokov národným vládam koncipovať, formulovať a realizovať vlastné mládežnícke politiky. Tieto politiky majú byť založené na spoločných základných princípoch, hodnotách a postojoch a sú koncipované so zreteľom na rozmanitosť situácií (politických, ekonomických, spoločenských), historických kontextov a kultúrnych tradícií členských štátov Rady Európy.

Proces tvorby európskej mládežníckej politiky sa uskutočňuje dlhodobo a prostredníctvom takých inštitútov ako sú „konferencie ministrov Rady Európy“, „prieskumy situácie v členských štátoch“, ako aj „konzultačno-poradenské misie v krajinách Európy“.²

Prvá ministerská konferencia (Štrasburg, 1985) sa zamerala na význam, aký má pre mládežnícke politiky vytvorenie podmienok nevyhnutných pre efektívnu participáciu mladých ľudí na chode spoločnosti a pre garanciu ich spokojného života (napríklad sociálne zabezpečenie, prístup k bývaniu).

Druhá ministerská konferencia (Oslo, 1988) sa zamerala už aj na situáciu marginalizovaných mladých ľudí ako aj mladých prisťahovalcov a mladých ľudí patriacich k menšinám alebo situácia dievčat a mladých žien.

Hlavnou témou *Tretej ministerskej konferencie (Lisabon, 1990)* bola mobilita mladých ľudí. Táto konferencia odporučila vládam, aby v prvom rade mobilitu umožnili a sprístupnili všetkým mladým ľuďom bez ohľadu na ich ekonomickú, sociálnu či geografickú situáciu.

Na *Štvrtej ministerskej konferencii, ktorá sa konala v roku 1993 vo Viedni*, sa ministri dohodli na realizácii mládežníckej politiky zameranej na presadzovanie európskeho občianstva mladých ľudí.

V roku 1995 v Luxemburgu sa uskutočnilo iba *neformálne stretnutie na ktorom sa ministri* dohodli, že svoje úsilie zjednotia, aby zabránili exklúzii narastajúceho počtu mladých ľudí a rozvíjali nové formy solidarity.

Piata ministerská konferencia v roku 1998 v Bukurešti prijala Záverečné vyhlásenie, v ktorom ministri určili predpokladané ciele mládežníckej politiky pre budúce roky. Medzi nimi sa objavila požiadavka stimulovať spolkový život a všetky ďalšie formy mládežníckej práce a demokratickej činnosti mladých ľudí, aby uľahčili ich participáciu vo všetkých zložkách spoločnosti; osobitne sa zdôraznila výchovu k európskemu demokratickému občianstvu;

Na *Šiestej konferencii, ktorá sa konala v novembri 2002 v Thesaloniki (Solúne)* Záverečné vyhlásenie zdôrazňuje, že mládežnícke politiky majú v prvom rade mať medziodvetvový rozmer a presadzovať spoluprácu medzi detskými, rodinnými a

² Siurala, L. Európsky rámec mládežníckej politiky. Materiál European Steering Committee for Youth – CDEJ Budapešť, 11. a 13. 10. 2004.

mládežníckymi politikami ako aj uľahčiť mladým ľuďom prístup k informáciám, ktoré sa ich týkajú a najmä prístup k novým komunikačným technológiám.

Záver a odporúčania *siedmej konferencie* európskych ministrov zodpovedných za mládež (Budapešť 2005) sa týkali tém ľudská dôstojnosť a sociálna súdržnosť: politika mládeže v boji proti násiliu.

Premena európskej mládežníckej politiky po roku 1989 sa na šťastie už neuskutočňuje len prostredníctvom pravidelne sa opakujúceho rituálu „konferencií ministrov mládeže Rady Európy“, na ktorom národné štáty demonštrujú prístup k svojej mladej generácii a zástupcovia národných rád mládeže donekonečna kritizujú nedostatočné a oneskorené finančné príspevky štátu na svoje inštitucionálne potreby a základné aktivity.

V súlade s odporúčaním ministrov na ich neformálnom stretnutí v Luxemburgu v roku 1995 odbor mládeže Rady Európy vyvinul nový prístup týkajúci sa rozvoja politiky mládeže:

1. Spracoval sa program medzinárodných prieskumov národných politík mládeže. Ich cieľom je zlepšiť riadenie v oblasti štátnej politiky mládeže konkrétnej krajiny tým, že vznikne dialóg alepší sa spolupráca medzi vládou, organizáciami občianskej spoločnosti a vedeckým výskumom. Prvou krajinou, v ktorej sa vykonal prieskum bolo Fínsko v roku 1997. Po ňom nasledovalo Holandsko (1998), Španielsko (1999), Rumunsko (2000), Estónsko (2000), Luxemburg (2001), Litva (2002), Malta (2003), Nórsko (2004), Cyprus a Slovensko (2005).

2. Rozvinul sa program poradensko-konzultačných misií pre oblasť národnej politiky mládeže. Ich cieľom od roku 2002 je poskytovať kompetentné rady členským krajinám o konkrétnych prvkoch ich politík mládeže alebo o zamýšľaných prieskumoch ich globálnej politiky mládeže. Doteraz sa takéto poradné misie mládežníckej politiky uskutočnili na Slovensku, v Maďarsku a Chorvátsku. Konzultácie prebiehajú alebo sa očakávajú v Macedónii, Kosove, Čiernej Hore a Bosne-Hercegovine.

3. Systematická práca Rady Európy v oblasti politík mládeže tiež umožnila, aby v niektorých krajinách vznikli národné akčné plány pre mládež. Konceptia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007 (ďalej len „konceptia“), bola schválená uznesením vlády Slovenskej republiky č. 1213 z 19. 12. 2001. Na základe záväznosti plnenia tohto dokumentu je každoročne vypracovaný Akčný plán, ktorý formuluje aktuálne úlohy pre jednotlivé oblasti zohľadňujúc priority na základe potrieb podľa ukazovateľov stavu politiky

detí a mládeže v celoslovenskom meradle zachovávajúc prierezový charakter štátnej politiky premietnutý do všetkých rezortov.

Prostredníctvom dokumentov Rady EÚ sa systematicky rozvíja koncepcia *európskej politiky mládeže*, ktorá vyžaduje od svojich členských krajín, aby tieto prístupy začleňovali do svojho organizačného úsilia na úrovni národných vlád.³

Významnou koncepčnou analýzou bola Biela kniha o mládeži (2001) a neskoršie Európsky pakt pre mládež (2005) sa pokúsil o formuláciu generačnej zmluvy v Európe. Na tieto dokumenty sa neustále odvolávajú aj najnovšie uznesenia Rady Európskej únie dotýkajúce sa rozličných čiastkových riešení v mládežníckej politike.

Rok 2005

V európskej politike mládeže sa osobitná pozornosť⁴ venuje príprave tých čo pracujú s mládežou a čo pôsobia v združeniach mládeže. V uznesení Rady o riešení aktuálnych problémov mladých ľudí z hľadiska aktívneho občianstva sa zdôrazňuje, že:

1. aktívne občianstvo mladých ľudí je kľúčom k budovaniu demokratických a inkluzívnych spoločností na všetkých úrovniach;

2. mladí ľudia a ich organizácie môžu zohrať úlohu vo vývoji Európskej únie, ako aj prispieť k splneniu lisabonských cieľov, ktorými sú zvýšenie zamestnanosti a rastu;

3. mladí ľudia sa musia plne začleniť do spoločnosti, aby mohli pomôcť pri plnení lisabonských cieľov v oblasti zamestnanosti, a preto je potrebné:

— *podporovať ich pri vstupovaní na pracovný trh a pri rozvíjaní tvorivosti a podnikateľských schopností;*

— *umožniť im získať znalosti, zručnosti a schopnosti vďaka kvalitnému a náležitému vzdelávaniu, odbornej príprave a skúsenostiam s mobilitou vo formálnom, ako aj neformálnom sektore;*

— *aby dokázali zosúladiť pracovný a rodinný život.*

³ Návrh implementácie Európskeho paktu mládeže na podmienky SR a jej začlenenie do stratégie konkurencieschopnosti SR do roku 2010. Akčné plány. Uznesenie vlády č. 6 z 11.1.2006. Tomu zodpovedajú jednoročné alebo dvojročné akčné plány vlády SR ako napr. Akčný plán politiky mládeže na rok 2007, ktorý vyplýva z Koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007.

⁴ Uznesenie Rady a zástupcov vlád členských štátov v rámci zasadnutia Rady o riešení problémov mladých ľudí v Európe – vykonávanie Európskeho paktu pre mládež a presadzovanie aktívneho občianstva (2005/C 292/03)

4. nástroje Spoločenstva na podporu lisabonského partnerstva pre rast a zamestnanosť, ako napríklad pracovný program Vzdelávanie a odborná príprava 2010 a stratégie pre zamestnanosť a sociálne začlenenie, môžu zohrať kľúčovú úlohu pri dosahovaní cieľov Európskeho paktu pre mládež;

5. politickí činitelia na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni by mali zohľadniť osobitné potreby mladých ľudí, aby sa vo všetkých príslušných politikách posilnil aspekt mládeže;

6. mladí ľudia a ich organizácie by sa mali konzultovať a priamo zapájať do prípravy a vykonávania politických činností, ktoré ich ovplyvňujú, a do opatrení, ktoré na ne nadväzujú, čím by sa medzi mladými ľuďmi posilnil zmysel pre aktívne občianstvo;

7. tí, čo pracujú s mládežou a v mládežníckych organizáciách, musia mať vhodnú odbornú prípravu a kvalifikáciu, aby mohli mladých ľudí účinne podporiť.

Nedávno sa hodnotili reálne predpoklady participácie mládeže pri vykonávaní odporúčaní Európskeho paktu pre mládež predstaviteľmi vlád členských štátov EÚ: Výzva žiada Európsku radu,⁵ aby podporila ďalší pokrok, ktorý sa vykonal v medziodvetvových stratégiách opatrení pre mladých ľudí, t.j. stratégiu YOUTH MAINSTREAMING na základe vykonávania Európskeho paktu pre mládež v lisabonskej stratégii a preto:

1. vyzvala členské štáty, aby posilnili prepojenia medzi politikami vzdelávania, odbornej prípravy, zamestnanosti, sociálneho začlenenia a mobility a aby pre mladých ľudí vytvárali účinnejšie medziodvetvové stratégie;

2. vyzvala členské štáty, aby pri príprave svojich národných reformných programov, a Komisiu EÚ, aby vo svojej výročnej správe o pokroku systematickejšie a viditeľnejšie podávali správu o pakte v rámci lisabonskej stratégie s cieľom uľahčiť sledovanie vykonaného pokroku;

3. opätovne zdôraznila svoju žiadosť Komisii a členským štátom, aby do vykonávania Európskeho paktu pre mládež zapojili mladých ľudí a mládežnícke organizácie na všetkých úrovniach.

⁵ Závěry Rady a predstaviteľov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady o vykonávaní Európskeho paktu pre mládež 22.3.2006 SK Úradný vestník Európskej únie (2006/C 70/01).

ROK 2006

Pre objektívne posúdenie skutočných možností reagovať na európsku výzvu, aby sa mladí ľudia vrátili do politického systému, treba zohľadniť dve skutočnosti, ktoré sú dôležité najmä na národnej úrovni. Vzťah medzi jednotlivcom a spoločnosťou sa konštantne reprodukuje v situácii *nedostatku príležitostí*. Vzťah medzi jednotlivcom a spoločnosťou ovplyvňuje skutočnosť, že prístup k týmto príležitostiam je diferencovaný štruktúrou *sociálnych nerovností*, ktoré sa prejavujú aj rozdielnou skúsenosťou kontaktu s inštitúciami (kolektívnymi formami činnosti) čo implikuje aj nerovnaké schopnosti a znalosti nevyhnutné pre participáciu.

Uznesenie Rady EÚ *Návrh rezolúcie o spoločných cieľoch pre lepšie porozumenie a znalosti mládeže* z 28.5.2004 obsahuje aj požiadavku, aby sa znalosti a pochopenie mládeže identifikovali ako „*pochopenie rozdielov v životných podmienkach mladých mužov a žien*“. Preto sa v európskej politike mládeže osobitná pozornosť venuje **“rovnosti príležitostí”**. Rada vyzýva svoje členské štáty, aby:

1. *pomohli pri vypracovaní miestnych a/alebo regionálnych stratégií v rámci ďalšieho vykonávania Európskeho paktu pre mládež. Tieto stratégie by mali zhrňať všetky zainteresované strany, sociálnych partnerov a samotných mladých ľudí a mali by pomáhať pri zavádzaní individuálnych podporných opatrení, aby sa podporili kvalifikované, ľahko dostupné usmerňovacie a poradenské služby pre prechod z etapy vzdelávania a odbornej prípravy do zamestnania a aby sa vytvárali vhodné podmienky pre zosúladenie rodinného, osobného a pracovného života;*

2. *v národných programoch reforiem a kľúčových politikách, ktoré majú vplyv na kvalitu života mladých ľudí, venovali prioritnú pozornosť problémom mladých ľudí najmä tým, že posilnia viacodvetvovú spoluprácu medzi politikou v oblasti mládeže a inými súvisiacimi politikami (oblasť vzdelávania, hospodárstva a zamestnanosti, rodiny, zdravia a športu, práv dieťaťa, rodovej rovnosti, kultúry, územného plánovania, ako aj sociálnej, bytovej a regionálnej politiky);*

3. *.sa naďalej usilovali o ďalšie zníženie počtu osôb s predčasne ukončenou školskou dochádzkou prostredníctvom vhodných stimulov a činností, najmä zavedením opatrení, ktoré umožnia, aby sa pre mladých ľudí, ktorí majú menej príležitostí, stala plná*

*účasť vo vzdelávaní realitou, a prostredníctvom zvyšovania kvality a atraktívnosti vzdelávania a odbornej prípravy;*⁶

ROK 2007

Myšlienka európskej politiky mládeže sa aj na budúce obdobie rozvíja prostredníctvom jej atribútov (*lepšie poznanie mládeže, jej participácia na štátnej politike a prierezový charakter politiky mládeže*) nevyhnutných na riešenie základných životných problémov mládeže. Rada EÚ a zástupcovia členských štátov EÚ koncom roku 2007 znovu zdôraznili niektoré známe skutočnosti obsiahnuté v Bielej knihe o mládeži ako aj v Európskom pakte o mládeži:⁷

1. *rast a prosperita Európy závisia od aktívneho prínosu a účasti všetkých mladých ľudí, najmä preto, lebo ich počet sa vzhľadom na celkový počet obyvateľov znižuje;*

2. *mladí ľudia budú musieť znášať rastúce náklady na starnúce obyvateľstvo, čo si vyžaduje spoločnú reakciu všetkých generácií;*

3. *pre hospodársky, kultúrny a sociálny rozvoj EÚ je dôležité vytvoriť priaznivé podmienky pre mladých ľudí, aby sa rozvíjali ich zručnosti, aby pracovali a aktívne sa zúčastňovali na dianí v spoločnosti, najmä vzhľadom na globalizáciu a znalostnú ekonomiku;*

4. *mnohé problémy, s ktorými sa mladí ľudia stretávajú, ako sú vysoká miera chudoby detí, zlý zdravotný stav, predčasné ukončenie školskej dochádzky a nezamestnanosť mladých ľudí, naznačujú potrebu prehodnotiť investície, ktoré Európa dáva do svojej mládeže;*

5. *zdravý životný štýl je základným predpokladom pre budovanie ľudského potenciálu a pre plnohodnotnú účasť mladých ľudí;*

6. *je potrebné mať skutočne komplexnú znalostnú politiku pre mládež, ktorá vychádza zo silnej spolupráce medzi politikmi a zainteresovanými stranami vrátane mladých ľudí, mládežníckych organizácií, lídrov, výskumníkov v oblasti mládeže a pracovníkov s mládežou na európskej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni;*

⁶ RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. V Bruseli 27. apríla 2007. Uznesenie Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady: „Vytváranie rovnakých príležitostí pre všetkých mladých ľudí – plná účasť na spoločenskom dianí“.

⁷ Návrh závery Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady, z 16. novembra 2007, o prierezovom prístupe k politike pre mládež s cieľom umožniť mladým ľuďom využiť svoj potenciál a byť aktívnymi v spoločnosti SK Úradný vestník Európskej únie 24.11.2007.

7. *je potrebné mať prierezovú stratégiu pre mládež, ktorou sa vytvárajú užšie väzby medzi európskym rámcom politiky pre mládež stanoveným od prijatia Bielej knihy o mládeži a ostatnými politikami, ktoré sa dotýkajú mládeže, s cieľom rozvíjať ucelený prístup k politike pre mládež ako kľúč k dosiahnutiu skutočného pokroku k stanoveným cieľom politiky pre mládež;*

8. *úspešné napĺňanie cieľov európskeho paktu pre mládež závisí od lepšej spolupráce medzi politikmi a ostatnými príslušnými zainteresovanými stranami na politickej aj technickej úrovni a vytvorenia lepších väzieb medzi pokračujúcimi procesmi a politickými nástrojmi na európskej, celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni.*

II. Výskum mládeže ako strategický partner európskej mládežníckej politiky

Materiál **Stratégia a kľúčové ciele pre mládežnícku politiku v Európskej únii**, ktorý predstavil stanovisko Európskeho fóra mládeže k Bielej knihe o mládežníckej politike Európskej komisie (6/7 Apríl 2001) zdôrazňuje, že národné rady mládeže by mali byť formálne uznané ako sociálni a občianski partneri pre formovanie štátnej mládežníckej politiky v členských krajinách. Tento občiansky dialóg má mať inštitucionálnu bázu ako na štátnej tak aj samosprávnej úrovni.

Sociológia rozvíja vedeckú reflexiu chápania mládežníckeho hnutia ako špecifického prvku sociálnych hnutí alebo občianskej spoločnosti a tak vytvára predpoklady pre jeho etablovanie ako významného partnera štátnej správy.

S. N. Eisenstadt (1992) pripomína, že v moderných spoločnostiach získali veľký vplyv nové sociálne hnutia, ktoré sa na rozdiel od klasických socialistických alebo nacionalistických hnutí nezameriavali na rekonštrukciu sociálno-politických centier moci, ktoré neprichádzali s novou víziou ich revolučnej premeny. Nové sociálne hnutia sa orientujú v podstate „...na rozšírenie systémových medzí sociálneho života a participácie, na prístup k zdrojom a niekedy dokonca k symbolom centra, avšak bez skutočného úsilia jeho rekonštrukcie..., cieľom je získať od centra dostatok prostriedkov na vytvorenie vlastného odlišného sociálneho priestoru“. (Eisenstadt, S. N., 1993, s. 38-39) Za týmto egoistickým skupinovým záujmom tvorby vlastného sociálneho priestoru treba vidieť charakteristiku nových hodnôt, ktorými ich stúpenci odmietajú akceptovať spoločnosť založenú na ekonomickom raste. Členovia nových sociálnych hnutí spretrhávajú svoje väzby na tradičnú kapitalistickú

spoločnosť a hľadajú odlišný vzťah k prírode, k vlastnému telu, k opačnému pohlaviu, k práci a k spotrebe.

Ako to konštatoval v tom istom období francúzsky sociológ A. Tourain aj v Chile po Pinochetovi došlo k uznaniu predstaviteľov mládeže napr. v orgánoch obecných zastupiteľstiev, rozvinula sa komunikácia zástupcov štátu so združeniami mládeže. Ale "... existuje síce masívna požiadavka na politickú participáciu a dialóg, ale sprevádza ju príliš malá kapacita pre kolektívnu akciu a formuláciu takejto požiadavky". (Touraine, A., 1993, s. 426)

Aj podľa (Rucht, D., 1994) iných odborníkov nestačí vytvoriť podmienky pre problematizovanie nejakého opatrenia tak, že mladí ľudia získajú presvedčenie, že niečo nie je s nimi v poriadku. Zmenu značí až iné inštitucionálne usporiadanie uspokojovania ich záujmov prostredníctvom zákona alebo všeobecne záväzného nariadenia.

Nestačí teda škandalizovať protivníka na televíznej obrazovke. Treba predložiť *intelektuálne vízie a koncepty a strategické programy riešenia problémov, ktoré mali by vzbudiť očakávanie, že ich realizácia bude úspešná*. Tak sa spoluutvárajú špecifické podmienky aj pre mobilizáciu protestného alebo podporného občianskeho hnutia mládeže. Jeho cieľom je presvedčiť verejnosť o oprávnenosti takejto požiadavky. Verejnosť zvyčajne chápe otázky mládeže ako spoločensky dôležité. Nestačí však iba vytvoriť štát blahobytu ako materiálny základ, aby sa občianstvo a moderná individualita mohli aplikovať na všetkých. Rovnako ženy, mládež a napokon aj deti sa formujú ako občania iba v procese subjektivizácie, t.j. v procese organizovaného úsilia, hnutia alebo iniciatívy ľudí v rovnakom postavení a s rovnakým záujmom, ktorí sa združujú, aby dosiahli sociálnu zmenu vo svojich právach, presadili ich legitimitu a zabezpečili ich legalitu.

Významným je dokument Rady ministrov z roku 1992, v ktorom sa odporúča podporovať výskum mládeže ako prominentnú oblasť sociálneho výskumu. Na tomto základe pôsobila aj inštitúcia tzv. národných korešpondentov pre výskum mládeže, ktorá približne celú nasledujúcu dekádu uskutočňovala pravidelné stretnutia a semináre na rozličné témy, pripravila niekoľko publikácií a prieskumov. Prinášame tu jeho originálne znenie:

RECOMMENDATION No. R (92) 7 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING COMMUNICATION AND CO-OPERATION IN THE FIELD OF YOUTH RESEARCH IN EUROPE

(Adopted by the Committee of Ministers on 18 May 1992 at the 476th meeting of the Ministers' Deputies) The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Having regard to the relevant conclusions of the Conference of European Ministers responsible for Youth (held in Strasbourg from 17 to 19 December 1985, in Oslo on 11 and 12 April 1988 and in Lisbon on 20 and 21 September 1990) and to Article I.d of the Statute of the European Youth Centre;

Considering that building Europe is a huge task that cannot be achieved without an active participation of young people;

Considering that youth policy planning, aiming at the active involvement of young people in state

and society at local, regional, national and European levels, needs reliable data on the situation of young people based on appropriate research;

Considering that the situation of youth and children in Europe with regard to education, work, housing, life-styles and social and political involvement is only scarcely researched at the European level and concerned that youth research, where it exists, remains restricted to the national situation,

Recommends that the governments of the member states:

- promote research into youth matters as a prominent field of social research;

- establish or, where this already exists, further develop research libraries on youth questions, covering the national production of youth research publications and bibliographical services, and with the ability to link with other libraries internationally;

- nominate a national correspondent for youth research and documentation, helping to make an international network on youth research to become more efficient with regard to ongoing research at a national level;

Instructs the Secretary General to transmit the text of this recommendation to the governments of the non-member states, which are parties to the European Cultural Convention.

Rada Európy a Európska komisia po roku 2004, kedy došlo k rozšíreniu členských krajín Európskej únie na 25 krajín vo všetkých 8 nových členských krajinách (Česko, Poľsko, Maďarsko, Slovensko, Litva, Estónsko, Lotyšsko, Cyprus), podporuje rozvoj vedeckého výskumu mládeže s očakávaním, že sa zvýši jeho účasť na tom, čo sa zaraďuje do portfólia mládežníckej politiky ako úloha *”lepšie poznať a porozumieť mladej generácii”*

Na základe prieskumnej akcie Európskej komisie v roku 2002 vznikla analýza (Brussels, 14. 5. 2004), v ktorej sa konštatuje, že

- *Mnohé krajiny EU nemajú dostatočné informácie o mládeži a rozhodnutia, ktoré sa prijímajú sa uskutočňujú v podmienkach slabého poznania a porozumenia osobitostiam mladej generácie.*

- *Zistilo sa, že sa nedostatočne rozvíjajú kvalitatívne a kvantitatívne metódy v oblasti výskumu mládeže a najmä, že koordinácia a dialog medzi rozličnými aktérmi sa nepodporuje.*

- *To sa prejavuje v tom, že informácie o mládeži síce niekde existujú, ale nie sú k dispozícii vtedy, keď ich politici, aktéri v oblasti práce s mládežou a samotná mládeže potrebuje.*

Výzvy tohto typu predpokladajú nielen relatívnu samostatnosť a nezávislosť subjektov „**magického triangu**“ mládežníckej politiky a práce s mládežou, ale v prípade výskumu mládeže aj jeho elementárnu „existenciu“ Bez neho si iba ťažko možno predstaviť fungovanie „**tripartity**“, ako sa o nej hovorí v odporúčaní z Bad Ischlu a záveroch Hyvinkaa (2006), ktoré sa týkajú novej etapy mládežníckej politiky EU.⁸

Prieskumy národných politík mládeže vo Fínsku (1997) a Holandsku (1998) poslúžili skôr na prezentáciu systémov práce s mládežou krajín, v ktorých všetko perfektne funguje a spolupráca subjektov „tripartity“ je vzorná. Dve krajiny (Cyprus a Slovensko - 2005) súhlasili s prieskumom pred troma rokmi z iných dôvodov.

Najmä Slovenská republika očakávala, že diagnostika potenciálu jednotlivých subjektov mládežníckej politiky, ako sa hovorí „zvonku“, umožní artikulovať pravdu o existujúcich slabých miestach (o ktorých všetci dobre vedia). Bolo tu aj očakávanie, že vláda

⁸ Declaration on the outcomes of the Youth Event hosted by the Austrian Presidency of the Council of the .EU, March 28-31,2006 Vienna/Bad Ischl, Austria. Conclusions EU –Meeting Younge Active Citizenships, July 1-4,2006 Hyvinkaa,Finland.

SR sa bude musieť touto špecifickou „menštinovou“ politikou zaoberať a konečne prijať systémovejšie rozhodnutia (nikto nevie povedať prečo sa odkladajú) formou zákona o práci s mládežou.

Paradoxné a bolestivé zistenie bolo, že najslabším „ohnivkom“ mládežníckej politiky na Slovensku sa ukázal výskum mládeže. Expertná skupina Rady Európy pod vedením A. Azzopardiho (2004/5) to naformulovala relatívne jasne: “The state of affairs regarding Youth Research in the Slovak Republic is as promising as it is in need of a strong dose of re-thinking. At the same time, it is not clear at all what use is being made of the youth researchers’ dossier of young people for the purpose of having an evidence-based youth policy.

A number of questions remain unanswered:

- i. How is youth research organized in Slovakia?
- ii. What are the main areas of responsibility at present?
- iii. How are ministries using the research being produced?

iv. How can a youth policy contribute to modernization and identity formation, for example, if current youth research is not the basis of the policy’s formulation?”⁹

Aj pre Slovensko teda platí záver prieskumnej akcie Európskej komisie o tom, že... *mnohé krajiny EU nemajú dostatočné informácie o mládeži a rozhodnutia, ktoré sa prijímajú sa uskutočňujú v podmienkach slabého poznania a porozumenia osobitostiam mladej generácie.*¹⁰

Pri práci na príprave Národnej správy o politike mládeže na Slovensku (2005)¹¹, počas konzultácií s členmi expertnej skupiny Rady Európy o situácii výskumu mládeže, či v diskusiách o znení správy o participácii mládeže na Slovensku pre Európsku komisiu (2005) sa vlastne zistilo, že počet výskumníkov nie je až tak veľký, aby obsiahol aj nové európske témy. Chýbajú mladí adepti výskumu mládeže v sociológii, psychológii a politických vedách. Talentovaní magistri a doktorandi, s dobrými znalosťami cudzích jazykov odchádzajú pracovať do zahraničných firiem alebo do európskej administrácie v Bruseli a Strasbourgu.

Vznikla tu jednoducho generačná priepasť, ktorej dôsledky nebude tak ľahké odstrániť. Začali sme preto postupne , krok za krokom , zjednávať nápravu.

⁹ YOUTH POLICY IN SLOVAKIA, Rapporteur A. Azzopardi , EYC, Strasbourg 2005, 78 p.

¹⁰ Analysis of Member States' and acceding countries' replies to the Commission questionnaire on a greater understanding and knowledge of youth . EK, Brussels, 14.5.2004.

¹¹ National report on youth policy in the Slovak Republic. Bratislava, IUVENTA 2005, s. 147.

Koncepčne ide o tri súbežné opatrenia. Najprv sme začali riešiť problém dostupnosti informácií z výskumu mládeže. Následne sme museli prekonávať tradičné disciplinárne, ale aj aktuálne inštitucionálne prekážky spolupráce výskumných skupín. Stali sme sa členmi európskej siete výskumu mládeže-EKCYP a RN youth sociology ESA –Európskej sociologickej asociácie. (www.youthandgeneration.org)

Koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007 (uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 1213 z 19. 12. 2001) predpokladá rozvoj vedeckého výskumu mládeže a jeho účasť na "lepšom poznaní a porozumení mladej generácii". Odbor detí a mládeže na Ministerstve školstva SR sa zaviazal v *Akčnom pláne mládežníckej politiky vlády SR na rok 2005* podporovať nielen výskum mládeže na rozličné aktuálne témy, ale aj „informačné“ a „sebaorganizujúce“ aktivity výskumníkov mládeže.¹²

Osobitnú zmienku si zaslúži projekt odboru mládeže Ministerstva školstva SR "Elektronický dataarchív výsledkov výskumu mládeže na Slovensku po roku 1993" (www.vyskummladeze.sk). Jeho cieľom je:

1. archivovať v elektronickej a tlačenej forme empirické dáta a dokumentáciu z empirických výskumov mládeže realizovaných na Slovensku po roku 1993 a zabezpečiť ich tak pred stratou a zničením.

2. sprístupňovať údaje pre potreby sekundárnej analýzy, pre potreby edukácie na vysokých školách najmä v doktorandskom štúdiu politológie, sociológie, psychológie a sociálnej pedagogiky, pre potreby rozhodovania rozličných subjektov práce s mládežou.

3 Zverejňovať najnovšie údaje z výskumu v čitateľsky priateľskej a zrozumiteľnej podobe a podporovať tak informovanosť odbornej i laickej verejnosti o osobitostiach najnovších generácií mládeže v slovenskej spoločnosti.

Druhý krok riešenia nepriaznivej situácie vo vedeckom výskume na Slovensku je vznik vedeckej spoločnosti združujúcej výskumníkov z rozličných vedných odborov. Slovenská spoločnosť pre výskum mládeže (Slovak Youth Research Society www.syrs.org) chce podporovať rozvoj vedeckého výskumu mládeže a šíriť vedecké poznatky o mládeži vo

¹² The Conception of State Policy towards Children and Youth in the Slovak Republic until 2010. Action Plans (Resolution of the Government No. 1213/2001). The European Youth Pact. Implementation under conditions of the Slovak Republic and its incorporation into the Competitiveness Strategy for the Slovak Republic until 2010 – Action Plans, January 11, 2006.

verejnosti v záujme začleňovania nových generácií mládeže do nového európskeho spoločenstva. Pripravuje rozličné analýzy a dokumenty pre neformálne vzdelávanie lídrov mládeže a pracovníkov s mládežou.

Tretí krok rešpektuje skutočnosť, že Slovensko nikdy nemalo špecializované výskumné pracovisko pre problematiku mládeže. Sú tu iba jednotlivci zúfalo hľadajúci seba podobných nielen vo vlastnej krajine, ale aj v európskom priestore. V obdobnej situácii sa nachádza veľa menších európskych krajín. Jednou z iniciatív, ktorá má za cieľ vyhľadať a spájať takýchto jednotlivcov a skupinky odštartoval iba nedávno Slovenský inštitút mládeže IUVENTA. Finančne podporil výskumy mládeže s tematickou profiláciou občianska a politická participácia v samosprávnej a zastupiteľskej demokracii, dobrovoľnícke aktivity v systéme práce s mládežou, tvorba a dostupnosť informácií a informačných služieb pre mládež

Nemali by sme zabúdať, že vedeckí pracovníci sú aj občania. Majú v procese posilňovania demokratického vládnutia v EU veľkú zodpovednosť. Sú to občania, ktorí v dôsledku svojej profesijnej činnosti majú hlboké poznatky o komplikovanej problematike procesov prechodu mladých ľudí do práce a spoločnosti. Majú teda kompetenciu nielen informovať a interpretovať čo sa deje s mladými ľuďmi v Európe, ale aj legitímne ovplyvňovať tvorbu koncepcie európskej mládežníckej politiky..¹³

Myšlienka „magického trianguľa“ či „tripartity“ iba vyjadruje súčasný stav. Už dekádu sme svedkami toho, že okrem vlád a ich ministerstiev mládeže a národných rád mládeže je na scéne nenápadný „aktér“. Vedie nekonečný dialóg s obidvoma partnermi a pomáha im formovať dlhodobé programy práce s mládežou a spoluutvára verejnú mienku v diskusií o generačnej zmluve.

Literatúra

- Eisenstadt, S. N. (1993): *Youth in Europe between Modern and Postmodern Society*. In: Young People and Religions in Europe (Ed by Luigi Tomasi), Reverdito Edizioni, Trento. 195 p.
- Čečetka, J. (1967): *Medziľudské vzťahy a zoskupovanie mládeže*. Bratislava: SPN.
- Jurovský, A. (1965): *Kultúrny vývin mládeže*. Bratislava: SPN.

¹³ Vienna/Bad Ischl, 30.03.2006 A knowledge-based youth pact Informal Meeting of Youth Ministers and Austria Youth Event 2006: Researcher's position paper

- Macháček, L. (1996b): *Občianska participácia a mládež*. Bratislava: SÚ SAV, 98s.
- Nový impulz pre európsku mládež. Biela kniha Európskej komisie. EK IUVENTA, Bratislava 2002, 98 s.
- Ondrejko, P. (1998): *Úvod do sociológie výchovy*. Bratislava: Veda, 386 s.
- Roško, R. (2000) *Slovensko na prelome tisícročí*. Bratislava: Veda.
- Rucht, D. (1994): *Öffentlichkeit und soziale Bewegung*. WZB Bericht 1992-1993. WZB Berlin, s. 146.
- Salamon, L.M. (1997): *The Civil Society*. In: *Society*, No. 1, p. 65.
- Sachubert, L. (1967): *Problémy s kriminalitou mládeže*. Bratislava: Veda.
- Suchý, J. (1992): *Situácia mládeže v transformácii Slovenska*. *Mládež a spoločnosť* 1992, No. 4, s. 8-14.
- Stena, J. (1991): *Utváranie občianskej spoločnosti ako rozvojový problém*. In: *Sociológia* 23, č.1-2, s. 7-21.
- Touraine, A. (1993): *Youth and Society in Chile*. ISSJ, No 137.